

ПОСТАНОВА № 13
Пленуму Верховного Суду України

від 3 липня 2015 року

Про звернення до Конституційного Суду України
з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності)
Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»
положенням статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої
статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41
Конституції України

Обговоривши внесений Головою Верховного Суду України Романюком Я.М. проект конституційного подання щодо відповідності (конституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» положенням статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України, керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 13, 38–41, 93 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 38, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Пленум Верховного Суду України

п о с т а н о в л я є :

1. Звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» положенням статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України.

2. Для участі в конституційному провадженні за цим конституційним поданням уповноважити суддю Верховного Суду України Гуменюка В.І. та заступника начальника правового управління – начальника відділу нормативно-правової роботи правового управління Верховного Суду України Берестову І.Е.

Голова
Верховного Суду України

Я.М. Романюк

Секретар Пленуму
Верховного Суду України

Ю.Л. Сенін



ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

01043, м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 8

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ
щодо відповідності (конституційності)
Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»
положенням статті 6, частини першої статті 8,
частини четвертої статті 13, статей 21, 22,
частин першої, четвертої, п'ятої статті 41
Конституції України

23 лютого 2012 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» («Голос України», 21.03.2012 № 51) (далі – Закон № 4452-VI), який набрав чинності з 22 вересня 2012 року.

Положеннями Закону № 4452-VI змінено підхід до системи гарантування вкладів фізичних осіб. Зокрема, до прийняття Закону № 4452-VI регулятори фінансового ринку (Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг) мали всі повноваження щодо здійснення нагляду та регулювання діяльності фінансових посередників, які перебувають у сфері їхнього впливу. З введенням у дію Закону № 4452-VI частина функцій щодо нагляду та регулювання діяльності неплатоспроможних банків, а також повноваження стосовно здійснення ліквідації банків перейшли від Національного банку

України до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд). Таким чином, в Україні з'явився четвертий регулятор ринку фінансових послуг.

До Верховного Суду України надійшла ухвала Вищого адміністративного суду України від 2 квітня 2015 року, постановлена за клопотанням Єрмоловича Олександра Васильовича, Агужен Алли Яківни, Агужена Геннадія Андрійовича, Юценка Сергія Олександровича, Мельник Марії Василівни, Воронюка Віктора Володимировича у справі № К/800/43574/14 про зупинення провадження у справі за позовом Воронюка Віктора Володимировича до Національного банку України про визнання протиправною бездіяльності та зобов'язання вчинити певні дії, стягнення шкоди, а також про звернення до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно направлення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо конституційності Закону № 4452-VI.

Зазначена ухвала постановлена на підставі частини п'ятої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України у справі за касаційною скаргою осіб, які є вкладниками ПАТ «Банк»Таврика», щодо якого винесено постанову Правління Національного банку України від 20 грудня 2012 року № 548 та віднесено до категорії неплатоспроможних і постанову від 20 березня 2013 року № 97 «Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію ПАТ «Банк «Таврика». Ці особи порушують питання про неконституційність Закону № 4452-VI.

З 22 вересня 2012 року набрав чинності Закон № 4452-VI, відповідно до якого функції нагляду за банками, яких віднесено до неплатоспроможних, передані від Національного банку України до Фонду. Отже, після того як банк віднесено до категорії неплатоспроможних, повне та виняткове право управляти банком і вирішувати всі питання щодо його подальшої діяльності має Фонд. Заявники вказують, що під час укладання договорів з ПАТ «Банк «Таврика» вони не надавали прав Фонду розпоряджатися їхніми коштами та не укладали з ним будь-яких угод, за якими він міг бути кредитором на всю суму вкладів.

Як видно із мотивувальної частини ухвали Вищого адміністративного суду України, на думку колегії суддів, попри встановлену мету Закону № 4452-VI – захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України (частина 2 статті 1 Закону № 4452-VI) – його практичне застосування до неплатоспроможних банків ставить вкладників банку в нерівні умови при відшкодуванні депозитних коштів, допускає застосування різних підходів у зобов'язальних відносинах з кредиторами та позичальниками банку.

З метою забезпечення конституційного порядку у сфері функціонування судової влади в Україні, необхідності дотримання принципів верховенства права, поваги до прав й основних свобод людини, ураховуючи ухвалу Вищого адміністративного суду України, а також обговоривши положення Закону № 4452-VI, Пленум Верховного Суду України вважає, що Закон № 4452-VI не відповідає нормам Конституції України, що обґрунтовується нижченаведеним.

1. Невідповідність Закону № 4452-VI статті 6, частині першій статті 8 Конституції України.

Згідно зі статтею 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження в установлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Із цього приводу Конституційний Суд України зазначив, що «державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову», які урівноважують одна одну системою стримувань і противаг (абзац четвертий пункту 3 мотивувальної частини рішення від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002).

Поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відображає функціональну визначеність кожного з державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та противаг, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади.

Принцип поділу державної влади набуває сенсу лише за тієї умови, коли всі органи державної влади діють у межах єдиного правового поля. Це означає, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6 Конституції України). Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Конституції України). Неухильне додержання органами законодавчої, виконавчої та судової влади Конституції та законів України забезпечує реалізацію принципу поділу влади і є запорукою їх єдності, важливою передумовою стабільності, підтримання громадського миру і злагоди в державі (абзац четвертий пункту 4.1. рішення Конституційного Суду України від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008).

Пленум Верховного Суду України вважає, що Закон № 4452-VI за своїм змістом порушує положення статті 6 Конституції України, наділяючи Фонд повноваженнями по суті регулювання банківської діяльності в Україні, тобто повноваженнями та функціями органу державної влади, яким за своєю суттю Фонд не є.

Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією Національного банку України. Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням (статті 99, 100 Конституції України). Відповідно до статті 2 Закону України від 20 травня 1999 року № 679-XIV «Про Національний банк

України» Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України. Згідно із частиною шостою статті 4 Закону України від 7 грудня 2000 року № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» Національний банк України здійснює регулювання та банківський нагляд відповідно до положень Конституції України, цього Закону, Закону України «Про Національний банк України», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України.

Аналіз зазначених положень законів указує на особливе становище Національного Банку України як основного органу, наділеного владними повноваженнями у сфері грошово-кредитної діяльності нашої держави.

Водночас Фонд, який є юридичною особою, однак не є органом державної влади, наділений тотожними владними повноваженнями у сфері грошово-кредитної системи та банківської діяльності. Такі повноваження Фонду визначено статтею 6, розділами VI та VIII Закону № 4452-VI.

Фонд виступає суб'єктом, який не підпорядковується жодному владному органу чи установі, а лише співпрацює та координує свою діяльність, зокрема з Національним банком України (розділ IX Закону № 4452-VI), фактично здійснюючи функції останнього.

Викладене дає підстави для висновку, що положеннями Закону № 4452-VI порушується принцип поділу державної влади, визначений статтею 6 Основного Закону України, і принцип верховенства права, який вимагає, щоб закони та інші нормативно-правові акти приймалися на основі Конституції України та повинні відповідати їй.

Згідно зі статтею 8 Основного Закону України в Україні визнається й діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення

до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Із цього приводу Конституційний Суд України зазначив, що «відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України.

Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню» (абзаци другий та третій пункту 4.1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004).

Зміст та обсяг права осіб на вклади полягає в гарантії отримати свої кошти від банку в передбачений договором термін і на передбачених умовах. Закон № 4452-VI ставить вкладників у нерівні умови. Зокрема, статтею 26 цього Закону визначено, що Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, нараховані на день початку процедури виведення

Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладками, встановленого на дату прийняття такого рішення, незалежно від кількості вкладів у одному банку. Сума граничного розміру відшкодування коштів за вкладками не може бути меншою 200 000 гривень. Адміністративна рада Фонду не має права приймати рішення про зменшення граничної суми відшкодування коштів за вкладками. Аналіз положень указаної статті дає підстави для висновку, що вкладники отримують свої кошти за вкладом і гарантовану суму у 200 000 гривень під час дії тимчасової адміністрації.

Проте, здійснивши системний аналіз Закону № 4452-VI, висновок щодо безумовного відшкодування гарантованої суми спростовується, зокрема, положеннями статті 36 цього Закону, згідно з пунктом 1 частини п'ятої та пунктом 1 частини шостої якої визначено, що під час дії тимчасової адміністрації виплати коштів за вкладками вкладників, строк яких закінчився, та за договорами банківського рахунку вкладників здійснюються в межах суми відшкодування, що гарантується Фондом. Отже, якщо строк дії договору банківського вкладу не закінчився на момент введення в дію тимчасової адміністрації в банку (пункт 1 частини п'ятої статті 36 Закону № 4452-VI), вкладник не може отримати кошти до проведення Фондом заходів з підготовки задоволення вимог кредиторів, визначених статтею 49 Закону № 4452-VI; формування ліквідаційної маси банку та реалізації майна банку, що ліквідується (статті 50, 51 вказаного Закону), після закінчення дії тимчасової адміністрації банку. У цьому випадку виплата коштів здійснюватиметься відповідно до встановленої черговості.

Механізм гарантування вкладів фізичних осіб у загальному передбачений статтею 39 Закону № 4452-VI, згідно із якою протягом 30 днів з дня початку тимчасової адміністрації виконавча дирекція Фонду затверджує план врегулювання, який складається відповідно до вимог, установлених актами Фонду. У плані врегулювання на підставі оцінки

фінансового й майнового стану банку визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку в один із таких способів:

1) ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладками фізичних осіб у порядку, установленому цим Законом;

2) ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку;

3) відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією;

4) створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку та подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку;

5) продаж неплатоспроможного банку інвестору.

Отже, Фонд, дотримуючись згаданого плану врегулювання, повинен здійснювати заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку для повернення коштів із вкладів фізичним особам – вкладникам у разі визнання банку неплатоспроможним. За таких умов особам, сума вкладів яких перевищує 200 000 гривень, а також за вкладками, строк дії банківського договору яких не закінчився до запровадження тимчасової адміністрації, кошти повертаються лише після здійснення заходів щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку, чим обмежуються (або якщо звернулася юридична особа – навіть скасовуються) їх права, оскільки право приватної власності на вклад де-юре зберігається, проте де-факто проведені Фондом процедури можуть бути неефективними, а кошти – так і не повернуті.

Частиною першою статті 52 Закону № 4452-VI встановлено черговість і порядок задоволення вимог до банку, оплати витрат та здійснення платежів. Кошти, одержані в результаті ліквідації та реалізації майна банку, спрямовуються уповноваженою особою Фонду на задоволення вимог кредиторів у такій черговості:

1) зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян;

2) грошові вимоги щодо заробітної плати, що виникли із зобов'язань банку перед працівниками до прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;

3) вимоги Фонду, що виникли у випадках, визначених цим Законом, у тому числі щодо повернення цільової позики банку, наданої протягом здійснення тимчасової адміністрації з метою забезпечення виплат відповідно до пункту 1 частини шостої статті 36 цього Закону, та щодо покриття витрат Фонду, передбачених у пункті 17 частини п'ятої статті 12 цього Закону;

4) вимоги вкладників – фізичних осіб у частині, що перевищує суму, виплачену Фондом;

5) вимоги Національного банку України, що виникли в результаті зниження вартості застави, наданої для забезпечення кредитів рефінансування;

6) вимоги фізичних осіб, платежі яких або платежі на ім'я яких заблоковано (крім фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності);

7) інші вимоги, крім вимог за субординованим боргом;

8) вимоги за субординованим боргом.

Аналіз згаданої статті дає підстави стверджувати про порушення вказаною черговістю рівності прав і свобод вкладників. Так, особи, строк дії договору банківського вкладу яких не закінчився на момент введення тимчасової адміністрації, а отже, під час її дії Фондом не виплачено жодних коштів, належать згідно із зазначеною статтею до пункту 7, тобто фактично до останньої черги отримання коштів закладами.

Аналізуючи питання черговості в ретроспективному аспекті, слід зазначити, що така ситуація склалась унаслідок того, що до 24 липня 2009 року в Україні була чинною стаття 96 Закону України «Про банки і банківську діяльність», якою було встановлено черговість щодо повернення коштів вкладників при застосуванні ліквідаційної процедури банку.

У 2009 році таку черговість було змінено шляхом внесення змін до статті 96 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Так, до 2009 року вимоги вкладників займали третю та четверту чергу, а вимоги Фонду – п'яту чергу.

Відповідно до статті 96 Закону України від 07 грудня 2000 року «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III у редакції від 24 липня 2009 року (внесено зміни Законом України від 24 липня 2009 року № 1617-VI) вимоги Фонду зайняли третю чергу, а вимоги вкладників – фізичних осіб – четверту.

Тобто Закон № 4452-VI набрав чинності, а до цього часу гарантування вкладів фізичних осіб регулювалося Законом України від 20 вересня 2001 року № 2740-III «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» та Законом № 2121-III, стаття 96 якого передбачала згадану вище черговість. Разом з тим на противагу Закону № 4452-VI положеннями Закону України № 2740-III «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» та Закону № 2121-III *не передбачалося повноважень Фонду щодо здійснення нормативного регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб* (Фонд приймає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими до виконання банками, юридичними та фізичними особами), виведення неплатоспроможних банків з ринку, здійснення регулювання діяльності банків, у тому числі накладення адміністративно-господарських санкцій щодо банків, уведення тимчасової адміністрації банку, ліквідації банку. Такі повноваження здійснювалися Національним банком України згідно із Законом № 2121-III у редакції до набрання чинності Законом № 4452-VI.

Із набранням чинності Законом № 4452-VI 22 вересня 2012 року утратив чинність Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», а також було виключено низку статей Закону України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III, зокрема статтю 96. Проте положення щодо черговості, відображені у статті 52 чинного Закону № 4452-VI, аналогічні статті 96 Закону України «Про банки і банківську діяльність» у

редакції зі змінами від 24 липня 2009 року : вимоги Фонду – 3 черга, вимоги вкладників – фізичних осіб у частині, що перевищує суму, виплачену Фондом – 4.

Таким чином, аналіз зазначених статей свідчить про суттєве звуження прав вкладників саме положеннями Закону № 4452-VI, яким при збереженні встановленої попереднім Законом черговості Фонд отримав якісно новий статус і повноваження, у тому числі щодо повернення цільової позики банку, наданої протягом здійснення тимчасової адміністрації з метою забезпечення виплат відповідно до пункту 1 частини шостої статті 36 цього Закону, та щодо покриття витрат Фонду, передбачених у пункті 17 частини п'ятої статті 12 цього Закону тощо. Викладене свідчить про порушення прав вкладників, зокрема 7, 6 та 4 черг, виплати щодо яких взагалі можуть не здійснитися Фондом.

Тобто до набрання чинності Законом № 4452-VI жодній юридичній особі, у тому числі й Фонду, не надавалися повноваження щодо фактичного розпорядження коштами від реалізації майна банків, зокрема й щодо коштів вкладників. Отже, законами України № 2740-III «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» та Законом № 2121-III, на відміну від діючого Закону № 4452-VI, не було передбачено засадничих принципів, практична реалізація яких призводила до протиправного позбавлення права власності, гарантованого частиною четвертою статті 41 Конституції України.

2. Невідповідність Закону № 4452-VI частині четвертій статті 13, статтям 21, 22, частинам першій, четвертій, п'ятій статті 41 Конституції України.

Частиною четвертою статті 13 Основного Закону України встановлено, що всі суб'єкти права власності є рівними. Конституція України, інше законодавство забезпечують гарантію права приватної власності, яке проголошується непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності громадян і створених ними недержавних юридичних осіб.

Принцип рівності суб'єктів права власності знаходиться у взаємозв'язку з гарантованим статтею 21 Конституції України універсальним принципом рівності громадян у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Громадяни користуються рівними умовами захисту права власності.

Важливим засобом захисту прав і свобод людини є гарантії, визначені в чинному законодавстві, зокрема, положення щодо недопущення звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів (частина третя статті 22 Основного Закону України).

«Зміст прав і свобод людини – це умови й засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування й розвитку. Обсяг прав людини – це кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені у певних одиницях виміру.

Звуження змісту прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто якісних характеристик права. Звуження обсягу прав і свобод – це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики» (абзац 5,6 пункту 4 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Також Конституційний Суд України у своєму рішенні від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі про соціальні гарантії громадян висловив свою правову позицію про те, що «утверджуючи і забезпечуючи права і свободи громадян, держава окремими законами України встановила певні соціальні пільги, компенсації і гарантії, що є складовою конституційного права на соціальний захист і юридичними засобами здійснення цього права, а тому відповідно до частини другої статті 6, частини другої статті 19,

частини першої статті 68 Конституції України вони є загальнообов'язковими, однаковою мірою мають додержуватися органами державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими особами. Невиконання державою своїх соціальних зобов'язань щодо окремих осіб ставить громадян у нерівні умови, підриває принцип довіри особи до держави, що закономірно призводить до порушення принципів соціальної, правової держави» (абзац перший пункту 3.2. мотивувальної частини цього Рішення).

У своєму рішенні від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 у справі щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України Конституційний Суд України зазначив: «7.1. Однією з конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина є недопущення їх скасування (частина друга статті 22 Конституції України) чи звуження їх змісту та обсягу при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів (частина третя статті 22 Конституції України). Тлумачення словосполучення «звуження змісту та обсягу прав і свобод людини і громадянина», що міститься в частині третій статті 22 Конституції України, Конституційний Суд України дав у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками), згідно з яким «конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга), при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя). Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини – це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними». При цьому Конституційний Суд України зазначив, що «загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути

порушена» (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини)».

Водночас Пленум Верховного Суду України вважає, що положеннями Закону № 4452-VI, зокрема в частині статусу, повноважень Фонду (які фактично перейняті у Національного банку України у сфері грошово-кредитної системи та банківської діяльності), а також визначеної статтею 52 Закону № 4452-VI черговості видачі коштів за вкладками, створюється ситуація, за якої громадяни та інші суб'єкти – вкладники протиправно позбавляються права власності на вклад, що зумовлює необхідність визнання Закону № 4452-VI неконституційним в цілому.

Конституція України визначає, що кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану (частини перша, четверта, п'ята статті 41 Основного Закону України).

Право власності є одним із основоположних прав як для приватних осіб, так і для суспільства в цілому. Конституційні засади права власності – такі, як принципіві положення щодо непорушності права власності, рівності усіх власників перед законом, а також зазначення на те, що власність зобов'язує, покладені в основу регулювання цивільних відносин як основних засад цивільного законодавства.

Конституційний принцип непорушності права власності проявляється насамперед як засада впевненості власника в незмінності того становища (забезпечення його прав), у якому він перебуває і яке йому гарантовано

державою з усім комплексом відповідних засобів, які остання для цього застосовує.

Дотримання прав вкладників банків передусім проявляється в поверненні всієї суми вкладу та процентів на неї або доходів у іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором банківського вкладу (частина перша статті 1058 Цивільного кодексу України). У разі визнання банку неплатоспроможним гарантією забезпечення прав вкладників, як уже було зазначено в першому розділі конституційного подання, є етапне відшкодування суми за вкладом 1) суми вкладу в розмірі, що не перевищує гарантовану суму Фондом; 2) у частині, що перевищує суму, виплачену Фондом.

Водночас у разі відсутності коштів після здійснення Фондом повноважень, передбачених розділами VII та VIII Закону № 4452-VI, особи, які мали вклад у банку в сумі, що перевищувала розмір 200 000 грн, його не отримують, так як і проценти за вкладами, що за своєю суттю є позбавленням їх права власності на частку власного майна у виді вкладу.

При цьому у випадках, коли особою укладено строковий договір банківського вкладу і строк його дії не закінчився на момент уведення тимчасової адміністрації, під час її дії Фондом кошти вкладнику не виплачуються згідно з пунктом 1 частини п'ятої статті 36 Закону № 4452-VI, що на практиці призводить до протиправного позбавлення права власності особи на майно у виді втрати вкладу в цілому.

Це суперечить частині четвертій статті 41 Конституції України та призводить до порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, відповідно до якої кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Таким чином, Пленум Верховного Суду України наголошує на тому, що Закон № 4452-VI, виходячи із системного аналізу його положень та практики застосування, має бути визнаний таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

На підставі викладеного, керуючись статтями 150 та 152 Конституції України, статтями 13, 39, 40 і 70 Закону України «Про Конституційний Суд України»,

ПРОСИМО:

1. Відкрити провадження за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

2. Перевірити на предмет відповідності вимогам статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України положення Закону України від 23 лютого 2012 року «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» («Голос України», 21.03.2012 № 51) та визнати його таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

3. Визнати провадження за цим конституційним поданням невідкладним і розглянути його в межах місячного строку, визначеного в частині другій статті 57 Закону України «Про Конституційний Суд України».

У конституційному провадженні за цим поданням уповноважується Гуменюк Василь Іванович – суддя Верховного Суду України, а також Берестова Ірина Еріївна, заступник начальника правового управління – начальник відділу нормативно - правової роботи Верховного Суду України (044 288 97 33).

Конституційне подання й додатки подаються в 3-х примірниках.

Додатки:

1. Копія постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 липня 2015 року № 13 «Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» положенням статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України».

2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (витяг).

3. Рішення Конституційного Суду України від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002 у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб).

4. Рішення Конституційного Суду України від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (справа про Регламент Верховної Ради України).

5. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання).

6. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про

загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання).

7. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян).

8. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1–4, 6–22, 24–100 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України).

9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV (витяг).

10 Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

11. Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV «Про Національний банк України» (витяг).

12. Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» (витяг).

13. Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 року (витяг).

14. Копія ухвали Вищого адміністративного суду України від 2 квітня 2015 року в справі № К/800/43574/14.

**Голова
Верховного Суду України**

Я.М. Романюк